

SAMS

Funktionshindersservicelagen – en introduktion

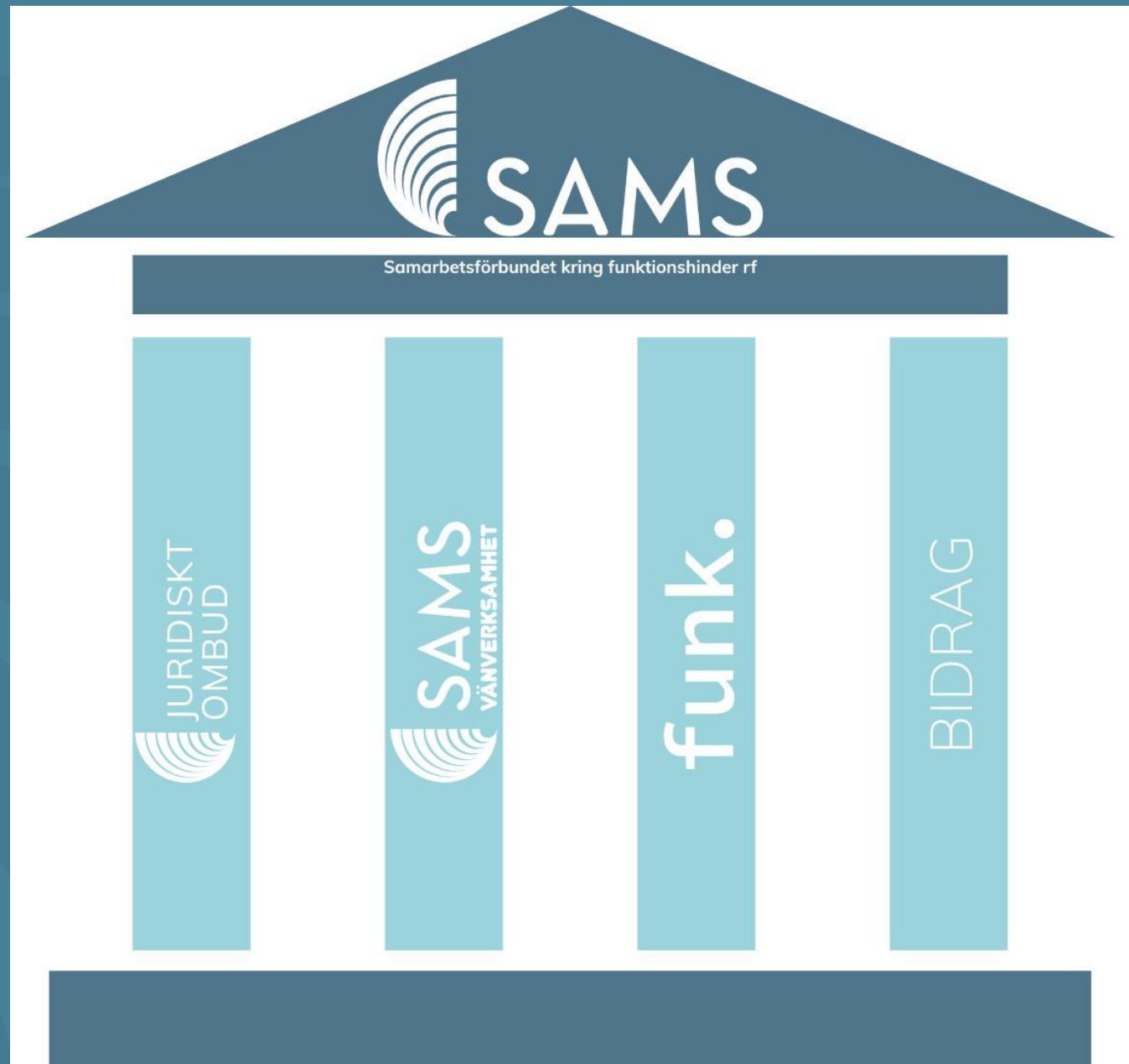
FDUV 26.11.2024

Rebecka Holm

Jurist

SAMS – Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Poängen med föreläsningen är att du efteråt vet mer om...

- Lagens bakgrund och syfte – Varför stiftas en ny lag?
- Vad är läget just nu?
- Ikraftträdande & övergång.
- Förhållandet mellan allmän lag & speciallag.
- Tillämpningsområdet.
- Vad händer med specialomsorgslagen?
- Vad händer med specialomsorgsprogrammen?
- Klientplanen & klientprocessen.

Bra att veta inför föreläsningen

Då jag pratar om...

Gamla lagen/nuvarande lagen:

...så pratar jag om handikappservicelagen, som ännu är i kraft, men som kommer att upphävas.

Nya lagen:

...så pratar jag om den nya funktionshindersservicelagen, som kommer att ersätta handikappservicelagen.

- Namnet ändrat p.g.a. att vi rör oss bort från begreppet "handikapp"

Bakgrund och läge just nu

Bakgrund – Varför förnyas lagen?

- Reformen av funktionshindersservicelagstiftningen har pågått i över ett årtionde.
- En efterlängtd reform på funktionshinderfältet.
- Målet att sammanslå handikappservicelagen (1987) och specialomsorgslagen (1977) till **en** lag om funktionshindersservice.
- Den nya speciallagen ska gälla på samma sätt för personer med olika typer av funktionsnedsättning.
- Den nya lagen ska bättre motsvara den moderna synen på personer med funktionsnedsättning och de krav som Finland måste uppfylla enligt FN:s funktionshinderkonvention.
- Bort från ett diagnoscentrerat tankesätt.

Bakgrund – Vad är läget just nu?

- Den nya funktionshindersservicelagen godkändes av riksdagen våren 2023.
- Under riksdagsbehandlingen konstaterade grundlagsutskottet att åldersgränsen i tillämpningsområdesbestämmelsen var problematisk och den togs bort.
- Lagen var tänkt att träda i kraft den 1 oktober 2023.
- Regeringen under statsminister Orpo beslutade att skjuta upp ikraftträdandet för att kunna precisera lagens tillämpningsområde.

Bakgrund – Vad är läget just nu?

- Syftet med preciseringen var bland annat att
 - trygga tillgången till service för personer med funktionsnedsättning
 - trygga välfärdsområdenas möjligheter att finansiera reformen
 - behålla lagen som en speciallag för målgruppen.
- Resursfråga.
- Utkast till nytt lagförslag publicerades i april 2024 och var på utlåtanderunda fram tills slutet av maj 2024.
- Slutgiltigt nytt lagförslag kom i september 2024.
- Ännu vissa frågetecken.

Bakgrund – Vad är läget just nu?

- Lagen ska träda ikraft den 1 januari 2025.
- Regeringens lagförslag om precisering av lagens tillämpningsområde är under riksdagsbehandling.
- Lagförslaget måste godkännas innan lagen kan träda i kraft.
- Lagförslaget har behandlats i grundlagsutskottet som har gett sitt utlåtande.
- Lagförslaget behandlas nu av social- och hälsovårdsutskottet.
- Lagförslag → behandling i utskott → riksdagsdebatt → röstning i riksdagen → presidenten stadfäster lagen → ikraftträdande på den dag som fastställts

Ikraftträdande och övergång till den nya lagen

Vad är en lags ikraftträdande?

- En lags ikraftträdande är det datum då lagen börjar gälla.
- Lagens ikraftträdande bestäms ofta i lagtexten.

96 §

Ikraftträdande och bestämmelser som upphävs

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

Genom denna lag upphävs lagen den 19 augusti 1898 angående förmynderskap ([34/1898](#)) jämte ändringar.

- När en lag träder i kraft innebär det att dess bestämmelser blir bindande, med vissa undantag som bestäms i övergångsbestämmelserna

Vad är en övergångsperiod?

- En övergångsperiod är en tidsperiod där man anpassar sig till en ny lag innan den börjar gälla fullt ut.
- Syftet är att ge både privatpersoner och till exempel välfärdsområden tid att förbereda sig och genomföra nödvändiga förändringar.
- Under denna tid kan personer få rättigheter eller service utifrån den gamla lagen, även om den nya lagen redan trätt i kraft.
- Övergångsperioden ska också göra det möjligt att informera och utbilda de som påverkas av lagen, så att alla förstår sina nya skyldigheter och rättigheter.

Ikraftträdande & övergång

- Den nya funktionshindersservicelagen träder ikraft den 1 januari 2025.
- Den nya lagen ersätter den gamla handikappservicelagen.
- Specialomsorgslagens tjänster faller bort.
- En lag, utifrån vilken alla personer med funktionsnedsättning kan få service och stöd.
- Påverkar inte genast beslut som är ikraft in på nästa års sida eller tillsvidare.

Ikraftträdande & övergång

- Utgångspunkten är att de nya bestämmelserna börjar tillämpas den dag de träder i kraft.
- Lagen har en övergångsperiod på **tre år**.
- Behövs bestämmelser om hur ärenden som inträffat före ikraftträdandet ska behandlas under en övergångsperiod efter att den nya lagen har trätt i kraft → 42 §
- Ansökningar som har inletts före den nya lagen om funktionshindersservice träder i kraft ska i enlighet med den gamla handikappservicelagen.
- Ansökningar som inleds dagen lagen träder i kraft eller senare behandlas i enlighet med den nya funktionshindersservicelagen.
- En ansökan anses ha inletts när ansökan har kommit in till välfärdsområdet.

Ikraftträdande & övergång

- Utgångspunkten är att beslut som fattats med stöd av den gamla handikappservicelagen gäller under den giltighetstid som antecknats i besluten.
- Om ett beslut till exempel har fattats för tiden 1.8.2024-1.8.2025 så gäller det för den tiden. Därefter måste man fatta ett beslut enligt den nya lagen.
- Besluten gäller dock i högst tre år efter att den nya lagen om funktionshinderservice har trätt i kraft → ex. beslut som gäller tills vidare är i kraft i högst tre år från den nya lagens ikraftträdande.

Ikraftträdande & övergång

- Besluten kan dock ändras så att de överensstämmer med den nya lagen om funktionshinderservice. Detta ska alltid ske
 - på initiativ av personen med funktionsnedsättning *eller*
 - på initiativ av välfärdsområdet när servicebehovet hos personen med funktionsnedsättning förutsätter det.
- En person kan samtidigt ha beslut om olika tjänster enligt både den nya och den gamla lagen under övergångsperioden på tre år.
- Alla beslut om service för en person med funktionsnedsättning ändras alltså inte så att de överensstämmer med den nya lagen på samma gång, om inte servicebehovet förutsätter det eller personen med funktionsnedsättning själv vill det.

Ikraftträdande & övergång

- Vad händer om du har överklagat ett beslut som behandlas då den nya lagen träder i kraft?
→ Ett ärende som gäller sökande av ändring som har inletts när den nya lagen om funktionshindersservice träder i kraft ska slutföras utifrån den gamla handikapps Servicelagen.

Ikraftträdande & övergång

- Specialomsorgsprogrammen omfattas också av övergångsperioden på 3 år!
- Undantag från övergångsperioden:
Ett beslut om rehabiliterande småbarnspedagogik som fattats med stöd av de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet av denna lag i kraft under den giltighetstid som antecknats i beslutet.
→ Dvs har man ett beslut om rehabiliterande småbarnspedagogik som är i kraft till exempel 6 år, så avslutas det inte efter 3 år utan är i kraft hela giltighetstiden.

Förhållandet mellan allmän lag och speciallag

Vad är en allmän lag?

- En allmän lag är en grundläggande lag som gäller brett för alla individer och situationer inom ett visst område, och som skapar de yttersta ramarna för det området.

Socialvård → Socialvårdslagen

- Ger grundläggande regler och principer för socialvård, såsom rätten till socialservice och stöd.
- Gäller för alla med behov av socialvård, oavsett specifika situationer eller diagnoser (äldre, missbrukare, barnfamiljer, personer med funktionsnedsättning etc.)
- Säkerställer att alla som behöver socialvård får en grundläggande nivå av stöd.
- Läger grunden för *speciallagstiftningen*.
- Uppmärksamma att service enligt socialvårdslagen och annan primärlagstiftning oftast är avgiftsbelagd! (anslagsbunden service)

Vad är en speciallag?

- En speciallag är en lag som gäller för specifika grupper, situationer eller behov och kompletterar eller preciserar reglerna i en allmän lag.

Funktionshindersservice → Funktionshindersservicelagen

- För personer med funktionsnedsättning som behöver stöd utöver det som erbjuds i socialvårdslagen.
- Ger rätt till specifika tjänster som personlig assistans eller dagverksamhet.
- Säkerställer att särskilda behov uppfylls när den allmänna lagen inte är tillräcklig.
- Uppmärksamma att service enligt funktionshindersservicelagen nästan uteslutande är kostnadsfri! (subjektiv rätt till service)

Samspelet mellan lagarna

- Socialvårdslagen är alltid utgångspunkten och används för att bedöma grundläggande behov.
- Lagen om funktionshinderservice används när behovet inte kan mötas tillräckligt genom socialvårdslagen.
- Speciallagstiftning kompletterar den allmänna lagen för att säkerställa att ingen faller mellan stolarna.

Praktiskt exempel:

- **Färdtjänst utifrån socialvårdslagens 23 § :** "...ersättning för skäliga kostnader för transport med taxi, invalidtaxi eller ett annat motsvarande fordon"
- **Färdtjänst utifrån funktionshinderservicelagen:** "...rätt att få stöd för rörligheten i den utsträckning han eller hon nödvändigt behöver, för resor till och från arbete och studier.." & "För andra resor i anslutning till normal livsföring har personen rätt att som stöd för rörligheten få minst 18 enkelresor per månad..."

Hur ser tillämpningsområdet ut?

Tillämpningsområdet

Vad är ett tillämpningsområde?

- Tillämpningsområdet för en lag handlar om vilka personer, situationer eller verksamheter lagen gäller för. Det kan ses som gränserna för var och när lagen ska användas.
- När vi pratar om social- och hälsovårdslagstiftning innebär lagens tillämpningsområde de regler som beskriver vilka personer som kan få service och stöd och varför de kan få det.
- Tillämpningsområdet avgränsar lagen. Utan ett tillämpningsområde skulle alla ha rätt till de serviceformer som stadgas i lagen.

Definition av vad som är en ”person med funktionsnedsättning”

Den nuvarande definitionen:

” Med handikappad avses i denna lag den som på grund av skada eller sjukdom under långa tider har särskilda svårigheter att klara av de funktioner som hör till normal livsföring.”

Den nya definitionen i 2 § 1 mom. i funktionshinders servicelagen:

Denna lag tillämpas på ordnandet av särskild service för sådana personer med funktionsnedsättning som på grund av

- en långvarig fysisk, kognitiv, psykisk, social eller sensorisk begränsning i funktionsförmågan
- som orsakas av en funktionsnedsättning eller sjukdom
- nödvändigt behöver
- hjälp eller stöd
- för sin normala livsföring.

Förhållandet mellan allmän- och speciallagstiftning

Den nuvarande formuleringen:

- ”Service och stöd enligt denna lag ska ordnas, om en handikappad inte med stöd av någon annan lag får sådan service eller sådant stöd som är tillräckligt och lämpligt för honom eller henne”

Formuleringarna i den nya funktionshindersservicelagen:

- **2 § 1 mom.:** ”Service ordnas med stöd av denna lag endast om de tjänster som avses i någon annan lag inte är lämpliga och tillräckliga med hänsyn till personens individuella servicebehov och intresse.”
- **2 § 2 mom.:** ”Service för personer med funktionsnedsättning ordnas i första hand med stöd av socialvårdslagen, hälso- och sjukvårdslagen, lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre, lagen om småbarnspedagogik, lagen om grundläggande utbildning eller någon annan primär lag.”

Livsskedesbestämmelsen

- Ingen åldersrelaterad avgränsning i den nuvarande lagen. Undantag: bestämmelsen om personlig assistans.

Nya lagen:

- **2 § 3 mom.:** "Utöver vad som föreskrivs i 1 mom. ordnas service enligt denna lag för en person med funktionsnedsättning endast om personens nödvändiga behov av hjälp och stöd avviker från vad som är vanligt i det livsskede som personen befinner sig i."
- Regeringen: "Vill behålla lagen som en speciallag för personer med funktionsnedsättning"
- Otydlig och lämnar för stort utrymme för godtycklig tolkning.
- Riskerar att leda till generaliserande och diskriminerande uppfattningar om vad som anses vara "normalt" i olika livsskeden. Behov och förutsättningar kan variera stort mellan individer i samma livsskede → individuella behov bör styra!

Livsskedesbestämmelsen forts.

- Grundlagsutskottet uttalade sig om bestämmelsen (GrUU 44/2024 rd)

”Grundlagsutskottet anser att de bedömningsgrunder som hänför sig till livsskedena är godtagbara.”

men

” Även med beaktande av propositionens motivering i fråga om livsskedena anser grundlagsutskottet dock att bestämmelsen är anmärkningsvärt öppen och lämnar rum för tolkning.”

- Grundlagsutskottet anser att lagförslaget ska behandlas i vanlig lagstiftningsordning, men bara om utskottets konstitutionella anmärkningar till dess 2 § 3 mom. beaktas på behörigt sätt.

Ändring av 4 § i socialvårdslagen

Funktionshindersservicelagen 2 § 1 mom.:

”Service ordnas med stöd av denna lag endast om de tjänster som avses i någon annan lag inte är lämpliga och tillräckliga med hänsyn till personens individuella servicebehov och intresse. Bestämmelser om klientens intresse finns i 4 och 5 § i socialvårdslagen.”

→ **4 § socialvårdslagen** handlar om klientens intresse.

- Regeringen vill nu ändra 4 § genom att skriva in följande bestämmelse:

”Vid bedömningen av klientens intresse beaktas inte den avgift som påförs för servicen. ”

Problematiskt eftersom:

- Den här förändringen kan leda till att service för personer med funktionsnedsättning i allt högre grad blir avgiftsbelagd.
- Riskerar att underminera betydelsen av vissa serviceformer i funktionshindersservicelagen, till exempel stöd för boende, då motsvarande tjänster kan ordnas som avgiftsbelagda enligt socialvårdslagen.

Skyddsbestämmelsen

- **2 § 5 mom. Funktionshindersservicelagen:**

”Utöver vad som i 11 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården föreskrivs om efterskänkande av avgift eller nedsättning av fastställd avgift, ska avgift för social- och hälsovårdstjänster som ordnas enligt en i 2 mom. avsedd lag inte bestämmas, eller avgiften efterskänkas eller nedsätts, om avgiften hindrar eller väsentligen försvårar ordnandet av individuell service för personen med funktionsnedsättning eller om det är befogat med beaktande av vårdsynpunkter.” → Detta tillägg finns i tillämpningsområdesregeln.

- Avsedd att skydda de som mottar avgiftsbelagd service enligt primärlag, exempelvis socialvårdslagen.
- Kan anses otillräcklig.
- Nedsättning- och efterskänkning fungerar dåligt i praktiken.
- Med tanke på välfärdsområdenas budgetunderskott mindre troligt att man nedsätter eller efterskänker avgifter.

Vad händer med
specialomsorgslagen?

Stora delar av specialomsorgslagen upphävs

- Lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (specialomsorgslagen).
- Har varit en speciallag för personer med intellektuell funktionsnedsättning.
- På grund av att man vill ha en lag som gäller alla personer med funktionsnedsättning så kommer specialomsorgslagen till stora delar upphävas.
- Specialomsorgslagen kommer inte i fortsättningen innehålla några serviceformer.
- All service ska istället utgå ifrån funktionshindersservicelagen.
- Funktionshindersservicelagen innehåller många nya serviceformer som ersätter de serviceformer som fanns i specialomsorgslagen.

Vilka delar av specialomsorgslagen förblir i kraft?

- Lämnas kvar i lagen:
 - Bestämmelserna om specialomsorger som är oberoende av en persons vilja
 - Bestämmelserna om stärkande av självbestämmanderätten och användning av begränsningsåtgärder inom specialomsorger.
- Tanken var från början att man skulle få in dessa regler ur specialomsorgslagen i den nya självbestämmandelagstiftningen som bereds, men den här beredningen har stått stilla och man hann inte stifta någon sådan lag i rätt tid.
- Därför beslöt man att hålla delar av specialomsorgslagen i kraft.

Vad innefattas i begreppet specialomsorg i fortsättningen?

- Begreppet specialomsorg blir kvar.
- Till begreppet specialomsorg hör i fortsättningen
 - Krävande multiprofessionellt stöd
 - Specialomsorger oberoende av personens vilja
 - Begränsningsåtgärder
- För en person som ska få sådana åtgärder måste ett separat beslut fattas
- Ett separat förvaltningsbeslut som kan överklagas

Vad händer med
specialomsorgsprogrammet?

Vad händer med specialomsorgsprogrammet?

- Tidigare har det gjorts upp en serviceplan enligt handikappservicelagen eller ett specialomsorgsprogram enligt specialomsorgslagen.
- Utgångspunkten blir nu istället att en **klientplan** enligt socialvårdslagen ska utarbetas för personer med funktionsnedsättning som behöver service utifrån nya funktionshindersservicelagen.
- Ska motsvara den nuvarande skyldigheten att utarbeta en serviceplan eller ett specialomsorgsprogram.
- En enda plan som ska omfatta service enligt socialvårdslagen, funktionshindersservicelagen och vid behov även service enligt andra lagar.

Beslut om specialomsorger

- Specialomsorger finns fortfarande kvar som begrepp, även om specialomsorgsplanen försvinner.
- I fortsättningen måste en klient som behöver krävande multiprofessionellt stöd, specialomsorg oberoende av vilja eller begränsningsåtgärder få ett skilt beslut om specialomsorger.
- Har på finska kallats "Erytyishuoltostatuspäätös", alltså beslut om specialomsorgsstatus.
- Ett separat förvaltningsrättsligt beslut vid sidan om klientplanen
- Ett sådant beslut behöver bara fattas om någon av åtgärderna i andra punkten ovan är aktuella.

Beslut om specialomsorger

- För beredning/planering av specialomsorger ska välfärdsområdet ha en sakkunniggrupp för krävande multiprofessionellt stöd och en beslutande sakkunniggrupp för krävande multiprofessionellt stöd.
- Ska bestå av minst tre tjänsteinnehavare inom välfärdsområdet så att expertis inom medicin, psykologi och socialt arbete är företrädda i sakkunniggruppen.

Kort om klientplan & klientprocess

Hur ska klientplanen se ut?

- I planen ska i den omfattning som klientens servicebehov förutsätter antecknas en redogörelse för hur klientens livssituation samt omvärld och närmiljö påverkar funktionsförmågan.
- I planen ska antecknas klientens förslag till hur tjänsterna ska produceras och tillhandahållas för att på bästa sätt tillgodose klientens behov.
- Om klientens och bedömarens åsikter om klientens funktionsförmåga i olika situationer och omvärlden och närmiljöer avviker från varandra, ska båda parternas åsikter antecknas i planen.
- Om det krävs särskilda åtgärder för att självbestämmanderätten för en person med funktionsnedsättning ska förverkligas, ska åtgärderna antecknas i klientplanen (utgår från 4 § funktionshindersservicelagen)

Stödjande av delaktigheten för personer med funktionsnedsättning i klientprocessen (3 §)

- Ett genomgående delaktighetstänk
- Servicen ska tillhandahållas och följas upp i samarbete med personen med funktionsnedsättning så, att personen har möjlighet att delta i klientprocessens alla faser.
- Delaktigheten för personer med funktionsnedsättning ska stödjas på det sätt som personens funktionsförmåga, ålder, utvecklingsfas och livssituation förutsätter.
- Särskild vikt ska fästas vid stödjandet av delaktigheten i klientprocessen för barn med funktionsnedsättning.
- Personen ska vid behov få stöd i att få information och för att bilda sig en egen åsikt och uttrycka den. En person med funktionsnedsättning har rätt att använda teckenspråk eller ett sådant kommunikationssätt som är lämpligt för honom eller henne.

Bedömning av servicebehovet (socialvårdslagens 36 § & funktionshindersservicelagen 4 §)

- Bedömningen av servicebehovet för en person med funktionsnedsättning görs i enlighet med socialvårdslagens 36 § och bestämmelserna i den nya lagen om funktionshindersservice som kompletterar den i 4 §.
 - Tidsfristen för inledande av bedömningen av servicebehovet förblir oförändrad (utan dröjsmål, men senast sjunde dagen).
 - Några tillägg har gjorts till innehållet i bedömningen av servicebehovet.
- Vid bedömningen av en persons funktionsförmåga och servicebehov ska personens hälsotillstånd, livssituation och levnadsförhållanden och förändringar i dessa beaktas.
- Särskild uppmärksamhet ska fästas vid bland annat respekten för självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning!

Tillhandahållande av service (5 §)

Servicens kontinuitet 5 § 1 mom.

- Beslut om service för en person med funktionsnedsättning enligt denna lag ska fattas så att beslutet är i kraft tills vidare, om inte personens eget intresse, individuella situation eller servicens karaktär kräver att beslutet är i kraft för viss tid.
- Bestämmelser om tryggheten av servicens kontinuitet finns dessutom i 38 § 3 mom. i socialvårdslagen.

Servicens kvalitet 5 § 2 mom.

- Servicen ska tillhandahållas så att den till innehåll, kvalitet och omfattning samt i fråga om sättet att producera servicen tillgodoser de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning och så att den är förenlig med personens intressen.
- Bestämmelser om klientens rätt till socialvård av god kvalitet finns i 30 § i socialvårdslagen och i 4 § i klientlagen.

Tillhandahållande av service (5 §)

Servicehelhet 5 § 3 mom.

- Tjänsteordnaren ska sörja för att den på olika lagar baserade servicen för en person med funktionsnedsättning bildar en sammanhållen helhet som tillgodoser syftet med denna lag.
- Syftet med den service som ordnas för familjen till en person med funktionsnedsättning är att stödja personens funktionsförmåga och välmående samt att komplettera personens servicehelhet.

Serviceanpassning 5 § 4 mom.

- Ska tas hänsyn till det språk som personen använder och till personens kommunikationssätt, kulturella bakgrund, åsikter samt till delaktighet och möjligheter till verksamhet i den egna omvärlden och närmiljön.
- Servicen ska tillhandahållas så att den till innehåll, kvalitet och omfattning samt i fråga om sättet att producera servicen tillgodoser de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning och så att den är förenlig med personens intressen.

+ Bestämmelser om klientens rätt till socialvård av god kvalitet finns i 30 § i socialvårdslagen och i 4 § i klientlagen, även dessa gäller alltid!

Frågor?

Juridiskt ombud
Rebecka Holm
☎ 040 519 6598

Telefontid

Tisdagar 13:00-16:00
Torsdagar 9:00-12:00

Du kan också försöka ringa oss andra tider på vardagar mellan klockan 10.00 och 15.00.

✉ radgivning@samsnet.fi